

KÜLÖNFÉLÉK

Kiegészítés „A szomszédos országok magyarnyelvi kutatóállomásai” című beszámolóhoz

A szomszédos országok magyarnyelvi kutatóállomásainak tevékenységéről folyóiratunk idei 1. számában jelent meg beszámoló (105–13). Ehhez fűzünk most kiegészítést. 2003-ban ugyanis az erdélyi Illyefalván tartott műhelytalálkozón az a megállapodás született, hogy a szóban forgó kutatásokba a szlovéniai (Muravidék), az ausztriai (Burgenland) és a horvátországi (Drávaszög) magyar kistérségek (egyéni) kutatóhelyei is bekapcsolódnak. Ennek folyományaként immár valamennyi szomszédos ország magyar nyelvhasználata vizsgálatának az összefogása valósággá lesz.

Eme örvendetes tényre először Lanstyák István hívta föl figyelmemet, majd Bokor József tette ugyanezt. Így az ő jóvoltukból, valamint három kolléganőnk munkájának eredményeként már most közzétehetjük a kiegészítő beszámolókat. Fogadják mindnyájan köszönetemet! A szlovéniai beszámolót Kolláth Anna, az ausztriai Szoták Szilvia, a horvátországit Z. Szentesi Orsolya készítette.

Mi a különbség a korábban alakult négy kutatóállomás s az e beszámolóban bemutatandó kutatóhelyek között? KOLLÁTH ANNA tájékoztatása szerint a „kutatóállomások vagy nyelvi irodák valamely más (oktatási) intézmény belső szervezeti egységként jöttek létre, s szakmai háttérüket az adott régiók egyetemi szaktanszékei biztosítják. A három kutatóhely ebben a munkacsoportban többnyire egy-egy személy munkájában realizálódik egyelőre (Burgenland: Szoták Szilvia, Muravidék: Kolláth Anna, Horvátország: Žagar-Szentesi Orsolya és Čurković-Major Franciska), innen az inkább zárójelben használatos egyéni jelző. A kutatóhely elsősorban abban különbözik a kutatóállomástól, hogy nincs önálló cégbíróági bejegyzése, nem részestül rendszeres anyagi támogatásban, nincsenek külön alkalmazottai, sőt Burgenland esetében nélkülözi az intézményi háttérrel is. A közös kutatási programokat az MTA Etnikai-nemzeti Kisebbségkutató Intézete, valamint az MTA Nyelvtudományi Intézete koordinálja”.

A Kárpát-medencei magyar kisebbségek anyanyelvi nyelvhasználatának és kutatásának tekintetében biztató jelenségnek tekintjük a szóban forgó beszámolókból foglaltakat. Egyetértéssel idézzük PÉNTÉK JÁNOST: „Mindebben kivételes szerepet vállalt a Magyar Tudományos Akadémia saját tudománystratégiájával: a Domus programmal, a testületek kiterjesztésével, azokkal a külső régiókban létrehozott kutatóállomásokkal, amelyek összehangolt programjaik hálózatával munkálkodnak a legfontosabb nyelvi tervezési és nyelvstratégiai feladatok elvégzésén” (Magyar Szemle 2005/3–4: 100).

KISS JENŐ

I. Mikor alakult a kutatóhely?

S z l o v é n i a : A szlovéniai kutatóhely a Maribori Egyetem Pedagógiai Kara Magyar Nyelv és Irodalom Tanszékéhez kötődik, amely két egységből áll: az 1966-ban alapított s azóta is működő Magyar Nyelvi Lektorátusból, valamint az 1981-ben létrehozott Magyar Nyelv és Irodalom Tanszékből. A tanszék Szlovénia egyetlen magyar tanszéke. Muravidék kétnyelvű iskolái számára képez tanárokat, s léte most is a kisebbségi különjogokhoz van kötve (ennek értelmében akár egy hallgatóval is indíthatunk évfolyamot). Ez a tanszék az egyik legkisebb hungarológiai műhely a világon (maximum 5 hallgató évfolyamonként s 3 főállású oktató: Bokor József habilitált egyetemi rendes tanár, Kolláth Anna habilitált egyetemi docens, Rudaš Jutka egyetemi tanárség és a magyar állam kiküldöttjeként Rác I. Péter lektor. Állandó szerződéses oktató Bence Lajos habilitált egyetemi docens. Részt vesz a munkában a tanszék korábbi vezetője, Varga József habilitált rendkívüli egyetemi tanár is). A tudományos kutatómunka – különösen a kezdetekben – elsősorban dialektológiai tárgyú volt, hiszen a Szombathelyről érkezett lektorok személyén keresztül, illetve a két intézmény közötti együttműködés értelmében szorosan illeszkedett a Berzsenyi Dániel Főiskola Magyar Nyelvi Tanszékének nyelvföldrajzi, nyelvészeti kutatási programjába (elsősorban Bokor József, Gadányi Károly, Guttmann Miklós, Kolláth Anna, Molnár Zoltán Miklós, Szabó Géza, Varga József, Vörös Ottó munkáiban). Nem csupán szakmai háttér a tanszék, hanem működési keret is egyben. Eredményei nem a semmiből jöttek létre. A tanszék tudományos munkájára épült, abból nőtt ki, párhuzamokban él, s bízom abban – a kutatóállomások Péntek János említette bizonytalan sorsa ellenére (MNY. 2005: 113), éppen tanszékben élése miatt –, hogy jövője is van. Az elérhetőségek: postacím: SLO-2000 Maribor, UM PeF Oddelek za madžarski jezik in književnost, Koroška cesta 160. Telefon: 00386-2-2293 629; fax: 00386-2-25 18 180. Ímélcím: anna.kollath@uni-mb.si.

A u s z t r i a : Burgenland esetében nem beszélhetünk tanszéki háttérrel, azonban a helyi civil szervezetek és intézmények munkatársai nagyban hozzájárultak a munka eredményességéhez: Pathy Livia, a Kétnyelvű Szövetségi Gimnázium (www.bg-oberwart.at) vezető magyar szakos tanára, Tóth Mária, az ORF Burgenland Rádió munkatársa, pulyai tanár, Klenner Livia, a Burgen-

landi Magyar Kultúregyesület titkára (www.bukv.at), Somogyi Attila, a Burgenlandi Magyarok Népfőiskolájának vezetője, Kelemen László, Magyar Média és Információs Centrum vezetője (www.umiz.at) stb. Az egyéni kutatóhely létrejöttének jelentősége tudománytörténeti szempontból az, hogy lehetőség nyílt a Kárpát-medence legkisebb létszámú magyar népcsoportjának bekapcsolódására a tudományos vérkeringésbe. Elérhetőség: szotak@mtaki.hu, telefon: 36-20-447-3039.

H o r v á t o r s z á g : A Zágrábi Egyetem Hungarológiai Tanszékének két oktatója – Čurković-Major Franciska és Z. Szentesi Orsolya – Lanstyák István felkérésére – 2004 tavaszán kapcsolódott be a határon túli nyelvi irodák akkor már összehangoltan működő és 2003-ban két ún. egyéni kutatóhellyel bővített hálózatában folyó kutatásokba. A konkrét bekapcsolódási lehetőséget a Lanstyák István által koordinált és a határon túli magyar kisebbségek anyanyelvhasználatának sajátosságait lexicológiai-lexikográfiai céllal feldolgozó szótártani projekt szolgáltatta. A munkálatokba való bekapcsolódásunk jelentősége abban rejlik, hogy ezáltal „zárult a köre” az említett kutatásokban érintett és a határközeli kisebbségi magyar nyelvhasználat tudományos leírásának szempontjából jelentős régióknak: ezeknek sorában eddig, a szomszédos államokat tekintve, csak a horvátországi magyarok területei nem voltak képviselve. Ennek elvi jelentőségét nem csökkentheti az a tény sem, hogy a kilencvenes évek háborús eseményei következtében napjainkra a horvátországi magyarság a határon túli magyar etnikum egyik legkisebb létszámú csoportjává vált.

Elérhetőségek: ozagar@ffzg.hr, cmfranciska@mail.inet.hr.

2. Mi a kutatóhely feladatköre?

S z l o v é n i a : A kutatóhelyek fent vázolt helyzetéből következően a maribori műhely feladatköre az oktatáson kívül elvileg ugyanaz, mint a nyelvi irodáké: tudományos kutatás, tudománytervezés, nyelvi szolgáltató tevékenység. A szociolingvisztikai, élőnyelvi kutatások a magyar nyelv muravidéki kontaktusváltozataira, a magyar nyelvhasználatra irányulnak. A nyelvi tervezésben a hangsúly a korpusztervezésen van, hiszen a magyar nyelv jogi státuszával Szlovéniában minden rendben az elmélet szintjén (regionális hivatalos nyelv). A tanszék által szervezett tudományos konferenciák közül most csak kettőt emelek ki (1996: Az anyanyelv a kétnyelvűségben – *Materni jezik v dvojezičnosti*; 2004: Nyelvek és kultúrák a Mura menti kistérségben – *Jeziki in kulture v pomurski regiji*), az előbbi kötetben is megjelent (BOKOR JÓZSEF szerk., *Az anyanyelv a kétnyelvűségben*. Maribor–Lendva, 1999.), az utóbbi kiadását is tervezzük.

A u s z t r i a : A burgenlandi kutatóhely hasonlóan a nyelvi irodák által is gyakorolt feladatkörhöz főképp tudományos kutatással foglalkozik a szociolingvisztika témakörében. Kiemelném a Lanstyák István vezetésével folyó szótártani munkálatokat. Elsőként az Osiris Kiadó „Helyesírás” c. kötetét, amelyben rövidéki szókészleti elemek is találhatóak. Ennek jelentősége azért nagy, mert egyrészt ez az első olyan szótár, amely rövidéki szavakat is tartalmaz, másrészt ez az első olyan szótár, amely az egyetemesség igényével készült, azaz a magyarországi magyar nyelv mellett a határon túli nyelvváltozatok sajátosságait is figyelembe veszi. Gyűjtöttünk szavakat a készülő idegen szavak szótárába (TOLCSVAI NAGY GÁBOR szerk.), valamint az ugyancsak szerkesztés alatt álló Képes diákszótárba (KISS GÁBOR szerk.). Folyamatban van egy három évre tervezett oktatáskutatás: Magyar nyelvű oktatás a kisebbségi régiókban címmel. A kutatás célja, hogy átfogó és összehasonlítható ismereteket tudjunk közvetíteni a kisebbségi oktatás jogi helyzetéről, intézményrendszeréről, az oktatás és anyanyelvhasználat kapcsolatáról, a kétnyelvűség típusáról az adott régióban, valamint az anyanyelvi, többségi és tanult nyelvi kompetenciák fokáról. Ebben a régióban is összegyűlt írott és beszélt nyelvi anyag, de a korpuszmunkálatokba emberi erőforrás hiányában nem tudunk bekapcsolódni. Ugyancsak ez a gátja a főleg helyesírási kérdésekben realizálódó nyelvi tanácsadásnak.

H o r v á t o r s z á g : a zágrábi színhelyről zajló eddigi gyűjtő- és elemzőmunka menetét nagyban meghatározta néhány olyan terepi sajátosság, mely a többi régió viszonyaihoz képest egyeduralkodóvá teszi a zágrábi munkatársak adatgyűjtő-kutatási lehetőségeit.

A kisebbségi nyelvhasználati szakterületen eddig rendszeresen nem kutató Čurković-Major Franciska és Z. Szentesi Orsolya a Zágrábi Egyetem Bölcsészettudományi Karán 1994-ben megalakult Hungarológiai Tanszék oktatói, napi oktatói-kutatói tevékenységük ehhez a szintérhez kötődik. Kiemelendő, hogy – a burgenlandi régió kivételével, ahol nem áll rendelkezésre tanszéki intézményes háttér – a kutatás által lefedett országok sorában Horvátország az egyetlen olyan térség, ahol az egyébként országosan egyetlen, magyar kultúrát közvetítő tudományos-felsőoktatási műhely (a zágrábi Hungarológiai Tanszék) távol esik attól a területtől, ahol a magyar kisebbség, ha számszerűleg a többi határon túli régióhoz képest csekély arányban is, de viszonylag tömbszerűnek mondható. A drávaszögi, illetve a kelet-szlavóniai magyar kisebbség nyelvi identitása szempontjából meghatározónak mondható helyi kulturális szervezetek és a zágrábi hungarológiai műhely között jelenleg kevés az intézményes kommunikáció, amely egyelőre csak szerény mértékű és reprezentatívitású empirikus kutatásokat tesz lehetővé a horvátországi magyarság anyanyelvhasználati sajátosságainak feltérképezéséhez. A magyar kisebbségi anyanyelvhasználatra vonatkozó vizsgáldást eddig jórészt a Zágrábban és környékén leginkább szórányviszonylatban élő magyarok körében végeztük, és csak kisebb részben lehetett hozzá mozgósítani kelet-szlavóniai, illetve drávaszögi tömbökben élő interjúalanyokat. A muravidéki kutatóhelyen és a nagyobb régiók kutatóállomásain rendelkezésre álló és kézenfekvő kiindulási alapként szolgáló nyelvészeti és kisebbségi nyelvhasználati kutatási hagyományrendszerrel Horvátország esetében egyelőre nem beszélhetünk: ez részben abból fakad, hogy a zágrábi hungarológiai tanszék csupán egy évtizedes működésével a többi nyelvi iroda háttérintézményeként szolgáló magyar tanszékek körében a „legfiatalabb” műhely, így kutatási érdekköre jelenleg még kevésbé definiált. Ennek legfőbb oka az egyre kritikusabbá váló (de rövid távon remélhetőleg megoldásra kerülő) kutatói és természetesen oktatói létszámhiány, mely egyelőre gátat szab a tanszékhez kapcsolható összehangoltabb és hosszabb távú kutatási programok eltervezésének és megvalósulásának. Tanszékünknek jelenleg két állandó alkalmazotti státusú oktatója van (Čurković-Major Franciska állandó lektor és Z. Szentesi Orsolya egyetemi adjunktus), akiknek a munkáját az átlagost jóval meghaladó mértékben segíti a Balassi Bálint Intézet szerződtette jelenlegi magyarországi lektor, Ladányi István. A nyelvészeti és irodalmi előadásokhoz kapcsolódó feladatokat Budapestről lejáró vendégtanáraink (jelenleg Nyomárkay István egyetemi tanár, akadémikus és Lukács István habilitált egyetemi docens) látják el. Munkánkat továbbá két, külsős előadóként alkalmazott magyarországi oktató – Lőkös István egyetemi tanár és Mann Jolán működése teszi teljessé. Tanszékünknek a horvát tudományosságban elfoglalt/előirányzott helye és alapvetően hungarológusi (tehát nem tanárképző) képzési struktúrája fényében, illetve a hallgatói állomány összetétele alapján (a tanszék 25–30 elsőéves hallgatót regisztrál, túlnyomó többségük a magyarral mint idegen nyelvvél ekkor kezd el ismerkedni) annyi prognosztizálható, hogy a horvátországi magyar kisebbség anyanyelvhasználati sajátosságainak feltérképezéséhez tanszékünk intézményi erőforrásai jelenleg nem elegendők. A határon túli nyelvi irodák hálózatában folyó összehangolt kutatásokban való részvételre egyéni kutatómunka formájában lehetőséget látunk, illetve alapvetően szükségszerűnek érezzük azt, így a cikk elején említett szótártani munkálatokba való bekapcsolódásra az első felkérést követően igent mondtunk.

3. Milyen eredményekről lehet számot adni?

Szlovénia: A nyelvi irodák elméleti kutatásainak első közös eredménye a NÁDOR ORSOLYA és SZARKA LÁSZLÓ szerkesztette „Nyelvi jogok, kisebbségek, nyelvpolitika Kelet-Közép-Európában” című kötet (Akadémiai Kiadó, Bp., 2003.) – benne a szlovéniai tanulmánnyal –, amely az adott térség nyelvi jogi körképén kívül kilenc országtanulmányban mutatja be a magyar nemzeti kisebbségi közösségek jogi helyzetét, azokat az egyéni és közösségi jogokat, amelyek hatással lehetnek az egyes kisebbségek közösségi létére, nyelvhasználatára és életminőségére. (A kötet németül is megjelent: Herausgegeben von F. GLATZ, Begegnungen 21. Die Sprache und die kleinen Nationen Ostmitteleuropas. Bp., 2003.) A nyelvi rendszer egészére irányuló dokumentációs

kutatásban, azaz a készülő Kárpát-medencei Magyar Nyelvi Korpusz munkálataiban – merthogy ereje véges – sajnos nem vesz részt Maribor. Annál inkább az ún. határtalanító szótárprogramban (koordinátora Lanstyák István; határtalanításon azt a folyamatot értjük, amellyel a határon túli változatok sajátosságai beépülnek az egyetemes magyar nyelv szótáraiba, nyelvtanaiba és kézikönyveibe): már muravidéki szóanyagot is tartalmaz LACZKÓ KRISZTINA és MÁRTONFI ATTILA „Helyesírás” című idézett munkája. Elkészült az ún. határon túli lista (ht-lista) muravidéki szóanyaga is. Ez a szójegyzék a TOLCSVAI NAGY GÁBOR szerkesztette „A magyar nyelv kézikönyvtára” c. sorozata készülő kötete számára állt össze (Idegen szavak szótára), a leggyakrabban használt államnyelvi eredetű kölcsönzőkat tartalmazza mind a hét régióból. Készen van KISS GÁBOR „Képes diákszótár”-ának határon túli anyaga is, amelynek egy részét a muravidéki közvetett kölcsönzők és -kifejezések alkotják. A muravidéki szólisták az elkövetkező időben – a hálózattal összehangolt munkában – kiegészülnek (folyamatos gyűjtés eredményeként) egyrészt a már említett, „magyar Duden”-nek is nevezett sorozat további kötetei, valamint a Word helyesírás-ellenőrző program „határtalanítása” (Prószéky Gábor, illetve a MorphoLogic Kft.) számára. A három kiségi képviselői (Z. Szentesi Orsolya, Kolláth Anna, Szoatak Szilvia) közösen számoltak be a lexicográfiai munkálatokról „A kisebbségi magyar nyelvhasználat kutatási eredményei (Burgenland, Muravidék, Horvátország)” címmel azon a tudományos konferencián, amelyet a Magyar Tudományos Akadémia Pécsi Területi Bizottsága szervezett 2004 októberében az MTA Magyar Tudományosság Külföldön Elnöki Bizottság támogatásával és az MTA Etnikai-Nemzeti Kisebbségkutató Intézete közreműködésével (A határon túli magyar tudományosság intézményrendszere lehetőségek, problémák, fejlesztési irányok az Alpok–Adria és a Duna–Dráva–Mura régióban). Az alkalmazott nyelvészeti kutatások elsősorban a nyelvi tervezés, nyelvi tanácsadás, nyelvi ismeretterjesztés, nyelvoktatás területeit ölelik fel. Ezek a tevékenységek élnek a tanszék megalakulása óta. A muravidéki nyelvművelés múltjának, jelenének és jövőjének egy szelétéről KOLLÁTH ANNA tartott vitaindító előadást a Gramma Nyelvi Iroda által szervezett I. Alkalmazott Nyelvészeti Műhelytalálkozón, Paláston, 2004. október 1-jén. A tanulmány nyomtatásban is megjelent (KOLLÁTH ANNA, Kontaktusjelenség vagy nyelvhelyeségi hiba? Muravidéki nyelvhasználati jelenségek és megítélésük: Fórum Társadalomtudományi Szemle 2004/4: 13–24). A tanszék tudományos kutatómunkájának irányvonalát nemcsak az oktatók publikációi, hazai és nemzetközi konferenciákon tartott előadásai, hanem – akárcsak másutt – végzős hallgatóink diplomamunkái is jelzik. Most készül a „Magyar nyelvű oktatás a kisebbségi régiókban” c. projektum (Bartha Csilla és Péntek János irányításával) szlovéniai országtanulmánya is. A muravidéki kétnyelvű oktatás kutatásában, szervezésében és alakításában-korszerűsítésében a tanszék mindig is részt vett. A tanulmány összeállításában olyan korábbi és mai tanszéki kutatásokra támaszkodhatom, amelyek elsősorban BOKOR JÓZSEF és VARGA JÓZSEF publikációiban realizálódnak (pl. BOKOR JÓZSEF, A muravidéki kétnyelvű oktatásról: Nyr. 1995: 393–7, A magyar nyelv és használata a szlovéniai Muravidéken az ezredforduló küszöbén: MNy. 1997: 34–52; VARGA JÓZSEF, A kétnyelvű oktatás Szlovéniában. In: RUDA GÁBOR szerk., Nemzetiségi iskolák – kétnyelvű oktatás: szentgotthárdi konferencia: konferencia v Monoštru: Konferenz in Szentgotthárd 2000. Pilisvörösvár, Muravidéki Baráti Kör Kulturális Egyesület; Graz: Artikel-VII-Kulturverein für Steiermark, 2002. 9–19 és passim). A tanárképzésen kívül a Szlovén Köztársaság Érettségi Bizottsága magyar nyelv és irodalom tantárgyi bizottságában (Kolláth Anna), vagy az új, 9 osztályos általános iskolát előkészítő magyar tantárgyi és magyar kibővített tantárgyi bizottságban (Bokor József) részt veszünk az érettségi összes feladatának, illetve a különböző iskolatípusok tantervének, valamint az ún. szakvizsga katalógusának elkészítésében s a szakvizsga lebonyolításában – hogy csak a legfontosabbakat s a legaktuálisabbakat említsem. A Szlovén Köztársaság Vizsgaközpontja, valamint Pedagógiai Intézete megbízásából folyamatosan lektoráljuk a szlovénról magyarra fordított általános iskolai tankönyveket, az érettségi írásbeli vizsga feladatlapjait. Továbbképzéseket tartunk a tanároknak, a muravidéki magyar rádió és televízió munkatársainak. Részt veszünk az ottani magyarság kulturális életében, pl. az iskolai vetél-

kedők, szavalóversenyek, irodalmi pályázatok zsűrijében, irodalmi folyóiratok, egyéb muravidéki kiadványok szöveggondozásában.

Ausztria: a burgenlandi magyarság életével és problémáival 2000-ben, az MTA Etnikai-nemzeti Kisebbségkutató Intézete által koordinált kutatási program (Kisebbségi konfliktusok, megoldási alternatívák Kelet-Közép-Európában) keretében ismerkedtem meg, amelyben az interetnikus viszonyokra, lokális identitásra helyeződött a hangsúly. A hosszú terepmunka alatt olyan máig tartó kapcsolatokat sikerült kiépítenem, amelyek nagyban elősegítették a további projektekben való sikeres részvételt. Noha „hivatalosan” az egyéni kutatóhelyek 2003-ban alakultak, már korábban bekapcsolódtak a nyelvi irodák közös munkáiba. Ennek első megnyilvánulása a már sokszor emlegetett, NÁDOR ORSOLYA és SZARKA LÁSZLÓ szerkesztésében 2003-ban megjelent „Nyelvi jogok, kisebbségek, nyelvpolitika Kelet-Közép-Európában”, amelyben az ausztriai kisebbségek nyelvi jogait ismertető tanulmány is szerepel. Ugyancsak a burgenlandi magyarság nyelvi jogai volt témája annak az előadásnak, amely az MTA Magyar Tudományosság Külföldön Elnöki Bizottság alsóóri kihelyezett ülésén hangzott el 2003-ban. A három kistérségi képviselői – ŽAGAR-SZENTESI ORSOLYA, KOLLÁTH ANNA és SZOTÁK SZILVIA – először számoltak be közösen a szótármunkálatokról „A kisebbségi magyar nyelvhasználat kutatási eredményei (Burgenland, Muravidék, Horvátország)” címmel azon a tudományos konferencián 2004. októberében, amelyet a Magyar Tudományos Akadémia Pécsi Területi Bizottsága az MTA Magyar Tudományosság Külföldön Elnöki Bizottság támogatásával és az MTA Etnikai-nemzeti Kisebbségkutató Intézet közreműködésével szervezett „A határon túli magyar tudományosság intézményrendszere: lehetőségek, problémák, fejlesztési irányok az Alpok–Adria és a Duna–Dráva–Mura régióban” témakörben. BLÉNESI ÉVA – MANDEL KINGA – SZARKA LÁSZLÓ szerkesztésében jelent meg 2005-ben A kultúra világa. „A határon túli magyar kulturális intézményrendszer” című kötet, amelynek elektronikus formája a Határon túli magyar intézményi adatbázis, amely az MTA KI honlapján hozzáférhető (www.mtaki.hu). Ennek ausztriai része saját terepmunkám eredménye.

Horvátország: A határon túli nyelvi irodák hálózatával való egyéves együttműködésünk alatt az ún. „határtalanító szótárprogram” keretében három jelentős lexikográfiai kiadványhoz volt alkalmunk adatokat szolgáltatni a horvátországi magyar nyelvváltozatban tetten érhető többségi nyelvi kölcsönszók és kifejezések köréből. A LACZKÓ–MÁRTONFI-féle Helyesírás korpuszában ennél fogva már jelen van néhány, a horvátországi magyar nyelvváltozatban gyakran előforduló tulajdonnévi megjelölés. A hét régió leggyakrabban használt államnyelvi eredetű lexikai kontaktusjelenségeit számba vevő ún. „határon túli lista” horvátországi tételei bekerültek továbbá a TOLCSVAI NAGY GÁBOR szerkesztésében megjelenő „Idegen szavak szótárá”-ba. KISS GÁBOR megjelenés alatt levő „Képes diákszótár”-a munkánk nyomán szintén tartalmazza a horvátországi magyar nyelvváltozatban fellelhető és a szótár tematikai profiljába illeszkedő jelentősebb kölcsönkifejezéseket. A lexikográfiai munkálatok különböző helyi aspektusáról a három kistérségi (Muravidék, Őrvidék és Horvátország) képviselőjében KOLLÁTH ANNA, SZOTÁK SZILVIA és Z. SZENTESI ORSOLYA „A kisebbségi magyar nyelvhasználat kutatási eredményei” címmel számoltak be azon a szimpóziumon, melyet az MTA Pécsi Területi Bizottsága szervezett 2004 októberében az MTA Magyar Tudományosság Külföldön Elnöki Bizottság és az MTA Etnikai-Nemzeti Kisebbségkutató Intézetének közreműködésével.

4. Milyen a tudományos kutatásnak és az ismeretterjesztésnek a viszonya?

Szlovénia: a többi kutatóállomáshoz és -helyhez hasonlóan a kutatómunka Mariborban is erősen gyakorlatközpontú. A leíró szemléletű nyelvművelő írások mindig aktuális nyelvi-nyelvhasználati témákat dolgoznak fel. A már megjelent Osiris-Helyesírás s a hamarosan megjelenő más szótárak szövegeinek folyamatos frissítése, kiegészítése, pontosítása is a muravidéki magyarság nyelvhasználati gondjainak megoldását szolgálja. Főleg a szótármunkálatok jelentőségét emelném ki, hiszen a már eddig megjelent Osiris-Helyesírás is nagyban hozzájárul a határon túli

helyesírási problémák könnyebb megoldásához. A fentebb vázolt viszonyokból következik, hogy olyan fajta „szolgáltató jellegű” nyelvhasználati-tanácsadó tevékenységre, mint amilyen a határon túli irodák legtöbbje foglalkozik, a térségben előreláthatóan kisebb az igény, hiszen a magyar nyelvet nyilvános fórumokon (helyi médiában), illetve hivatalos írott közegben használók köre országos viszonylatban is egyre szűkebb.

Ausztria: Főleg a szótármunkálatok jelentőségét emelném ki.

Horvátország: A szóban forgó kérdésben a helyzet nagyon hasonló a szlovéniaihoz.

5. Milyen távlati célkitűzések körvonalazódnak az eddigi tapasztalatok alapján?

Szlovénia: A kutatóállomások összehangolt tevékenységének megfelelően folytatódnak a szótártani munkálatok. Részt vennénk – a 2004-es illyefalvi megbeszélés értelmében – a földrajzi nevek szlovák/román/szlovén–magyar szótárának elkészítésében is. A kétnyelvűség kutatásában nagyobb hangsúly helyeződne a nyelvválasztásra, a kétnyelvű beszélők nyelvi kompetenciájára és nyelvi attitűdjére. A kétnyelvű oktatás tanulmányozásában az anyanyelv–környezeti nyelv–idegen nyelv viszonyának szocio- és pszicholingvisztikai összefüggései kerülnének középpontba. A tudományos kutatás minden mozzanata – a nyelvi irodák és kutatóhelyek virtuális hálózatába ágyazva, a tanszékbe fonódva – Mariborban is a magyar nyelv megmaradásának szolgálatában áll. A felelősség nagy, hiszen köztudomású, hogy a Muravidék hat és félezres magyarságának nyelvhasználatát – a nagyrégióktól merőben eltérő nyelvpolitikai helyzet ellenére – az erőteljes nyelvcserre jellemzi. Csak arra van esélye mind a tudománynak, mind az oktatásnak, hogy a megfelelő módszerek és szemlélet segítségével legalább a másodnyelv-domináns kétnyelvűség megőrződjék. A szlovéniai viszonyok ismeretében jól tudjuk, hogy a nyelvcserre folyamatát megállítani már nem, lassítani viszont talán még lehet. A további munkát, munkánkat ezek a tényezők határozzák meg.

Ausztria: Terveztük egy olyan helyesírási szójegyzék összeállítását, amely azokat a fontos közneveket, tulajdonneveket tartalmazná, amelyek az írásbeli kommunikációt könnyítenék meg az adott régióban. Azon kevesek munkáját segítené ez, akik írásban is használják a magyar nyelvet (honlapok, média). Erre azért lenne szükség, mert könnyebben eljuttatható lenne akár nyomtatott, akár elektronikus formában a felhasználókhoz, s azért is, mert sajnos a Osiris-Helyesírás kötetbe nem kerülhetett be minden általunk ajánlott kifejezés.

Az irodák és kutatóhelyek közös új feladata a MorphoLogic Kft. által készített Word helyesírás-ellenőrző program legújabb változatának elkészítésében való részvétel. A szoftver tartalmazna például – és így nem húzná alá hibaként – a határon túli magyar helységneveket és közszavakat.

Horvátország: A nyelvi irodák összehangolt szótártani munkájának következő szakaszába – szerény erőforrásainkhoz mérten – szintén bekapcsolódnak: ennek keretében a Word helyesírás-ellenőrző program legújabb változatához próbáljuk meg egybegyűjteni a gyakrabban használt horvátországi kontaktuselemeket, így a program korpuszába felvett határon túli helységneveket és közszókat a szoftver nem minősítené hibás alaknak.

Noha helyi erőforrásaink és a zágrábi Hungarológiai Tanszék vonzáskörzetében mozgósítható magyar ajkúak száma a többi régióhoz viszonyítva szerény mértékű, a 3. pontban említett „határon túli lista” horvátországi többségi nyelvi kontaktuselemeinek sorát mindenképpen célszerű lenne tovább bővíteni, így várhatóan a jelenleginél pregnánsabban felszínre kerülnének olyan kontaktusjelenségek is, amelyek a horvátországi magyarnyelv-használat specifikus, a vajdasági regionális változattól eltérő sajátosságai.

KOLLÁTH ANNA – Z. SZENTESI ORSOLYA – SZOTÁK SZILVIA